

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2021

Dinçer APAYDIN

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı
Bayram Veli Üniversitesi / Türkiye
dincer.apaydin@hbv.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8045-0786>

Sabri Esat'ın Şiirinin Atar ve Toplardamarları

Arteries and Veins of Sabri Esat's Poetry

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 29.06.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 14.07.2021

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2021

Atıf/Citation

APAYDIN, D. (2021). Sabri Esat'ın Şiirinin Atar ve Toplardamarları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (2), 1014-1029. <https://doi.org/10.34083/akaded.959152>

APAYDIN, D. (2021). Arteries and Veins of Sabri Esat's Poetry. *Journal of Academic Language and Literature*, 5 (2), 1014-1029. <https://doi.org/10.34083/akaded.959152>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Edebiyat ve tıp arasındaki ilişki çoğunlukla edebî metinlerde fizyolojik rahatsızlıkların ne derece yer bulduğu ve nasıl işlendiği üzerinden kurulur. Bununla birlikte mesleği hekimlik olan yazar ve şairlerin eserleri de zaman zaman tıbbî dikkatlerini ne amaçla ve hangi ölçüde yansıttıkları açısından ele alınmaktadır. Yedi Meşalecilerin önde gelen isimlerinden Sabri Esat [Siyavuşgil]'in kısa soluklu şairliğinden sonra psikoloji alanında ilerlediği hatta İstanbul Üniversitesi'nde profesör unvanıyla ders verdiği bilinmektedir. Psikoloji her ne kadar doğrudan doğruya tıbbın bir parçası sayılmasa da onunla en sıkı ilişki içinde olan kültür bilimlerindenidir. Yedi Meşalecilerin görüşlerini yansıtmakla beraber kendine has bir imaj dünyası da kuran Sabri Esat'ın, şiirlerine yön veren temel unsurlardan birinin psikolojik izlenimler olduğu ve bu izlenimlerin zaman zaman tıbbî terimler ve durumlarla ifade edildiği düşünülmektedir. Bu çalışmada, şiir yazmayı bıraktıktan sonra çeşitli kültürel meseleler üzerine yazmaya devam eden Sabri Esat'ın ilgili şiirleri, yazarın *Yedi Meşale*, *Odalar ve Sofalar* kitaplarından ve *Meşale* başta olmak üzere faaliyeti dönemindeki bazı süreli yayınlardan hareketle incelenecek; psikolojiyle olan ilişkisinden kaynaklandığı düşünülen dikkatlerle metinlerinde yer alan birtakım tıbbî terim, kavram ve durumların edebî metni kurmadaki işlev ve çağrışım değerleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sabri Esat Siyavuşgil, Yedi Meşale, *Meşale*, psikoloji, edebiyat ve tıp.

Abstract

*The relationship between literature and medicine is mainly based on the extent to which physiological disorders take place in literary texts and how they are handled. In addition, the works of writers and poets whose profession is medicine can also be discussed in terms of how much they reflect their medical attention from time to time. It is known that Sabri Esat [Siyavuşgil], one of the leading names of the Yedi Meşaleciler, advanced in the field of psychology after his short-term poetry and even gave lectures as a psychology professor at Istanbul University. Although psychology is not directly a part of medicine, it can be considered as one of the cultural sciences that is most closely related to it. It is thought that one of the basic elements that directs the poems of Sabri Esat, who has created a unique image world while reflecting the views of the Yedi Meşaleciler, is psychological impressions and these impressions are sometimes expressed in medical terms and situations. In this study, Sabri Esat, who continued to write on various cultural issues after he stopped writing poetry, will be examined based on the author's books *Yedi Meşale*, *Odalar ve Sofalar* and some periodicals like *Meşale* during his activity period; with the attention that is thought to come from psychology, the function and connotation values of some medical terms, concepts and situations in the literary text constructing the will be emphasized.*

Keywords: Sabri Esat Siyavuşgil, Yedi Meşale, *Meşale*, psychology, literature and medicine.

Giriş

Yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinde poetik bir tutumla ortaya çıkan *Yedi Meşale*'nin şairlerinden Sabri Esat [Siyavuşgil], sınırlı sayıda şiir yazmış ve şairlik iddiasını uzun yıllar sürdürmemiştir. Kısa ömürlü *Yedi Meşale* toplanmasının bu durumda etkili olabileceği düşünülse de yazarın diğer bazı türlerde -özellikle de kültürel ve öğretici nitelikli yazılarda- kalem oynatmaya devam etmesi, daha doğru bir ifadeyle gazeteciliğe doğru yönelmesi¹, kişisel bir tercihin varlığını da sezdirir. *Yedi Meşale* kitabının getirdiği hareketi takip eden *Meşale* dergisi de uzun sürmeyince, Ziya Osman haricindeki *Yedi Meşale*cilerin giderek şiir türünden uzaklaştığı ve kültür hayatının farklı sahalarında varlıklarını sürdürdüğü görülebilir.

Yedi Meşale çıkışı uzun soluklu olmasa da yaygın bir etki alanı oluşturmuştur. Hareketin kısa süre içinde başka şairler tarafından taklit edilmesi buna bir örnektir². Oluşturduğu etki alanının belirgin özelliği poetik mahiyetli bir mukaddime ile çıkması olan *Yedi Meşale*, esasında beyan ettiği görüşlere kesin bir kararlılıkla bağlı kalamamış, sade dille sürdürülen bir saf şiir anlayışını devam ettirerek dönemin kanonuna farklı bir yönden bağlanmış sayılabilir. Hareketin etki alanının geniş olmasına karşın, sürekliliğinin kısa olması bu bağlamda açıklanmıştır:

“Dergi, ‘Yedi Meşaleciler’in edebiyat dünyasında gördüğü ilgiden doğmuş ve hız almıştır. Sekiz sayı boyunca, her ne kadar ağırlıklı olarak onların ürünleri görülse de, ‘Beş Hececilerin’ güncellendiği gibi bir izlenim doğuran *Meşale*, ‘Yedi Meşaleciler’i ve onların söylemini eskitmiş; bu söylem üzerinden söz alan başka şair ve yazarların itirazlarını da durdurmuştur” (Doğan, 2008, s. 29).

Yedi Meşale'nin önde gelen şairlerinden Sabri Esat'ın mizacını, hakkında yazılanlardan izlemek büyük ölçüde mümkündür. Cumhuriyet döneminin önemli aydınlarından olan Siyavuşgil, öğrencisi tarafından kaleme alınan bir anı yazısında şu özellikleriyle betimlenmiştir:

“Sabri Esat Siyavuşgil, his ve düşünce âlemini, bir nehrin iki kola ayrılışı gibi, şiir ve nesir diliyle, edebiyat ve ilme geçirmesini bildi. Bu şahsiyetin iç dramının ilk aşaması, burada başlar; gerçi insan, her insan, aslında yalnızdır, fakat Siyavuşgil, bu

¹ Sabri Esat'ı Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kuşağı içinde değerlendirirken onun gazete yazılarını dönemin aktüel problemleri etrafında, gazetecilik perspektifinden inceleyen bir çalışma için bkz. ÇALMAZ, Fatih (2013). *Cumhuriyet'in Kurucular Kuşağından Bir Aydın: Sabri Esat Siyavuşgil*, [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

² Çoğunlukla, İzmir Türk Ocağı'nın yayını olan *Fikirler* dergisinde faaliyetlerini sürdüren Rifat Ahmet, H. Süruri, Süleyman Sıddık, Celâl Enver, Mahmut Nedim, Osman Uluğ ve Eşref Sabit adlı edebiyatçıların 1931'de İzmir İtimat Matbaası tarafından yayımlanan *Yediveren* adlı ortak şiir kitapları hem biçim hem de içerik bakımından *Yedi Meş'ale*'nin açık bir taklididir. Öyle ki *Yedi Meş'ale*'de mensur şiir ile öykü türü arasında salınan metinlerin yazarı Kenan Hulusi'nin işlevini, Osman Uluğ ve Eşref Sabit de *Yediveren*'de üstlenmiştir.

yalnızlığın, kat kat şuuruna varmış olanlardandır, insanları çok sevmesine rağmen, çok yalnızdı; konuştuğu zaman, derslerinde olsun, yazılarında olsun, sohbetlerinde olsun, son derece güzel konuşurdu, fakat iç âlemine nüfuz etmek, kolay değildi. Bir gün Louis Lavelle'den bahsederken iç âlemin *distance intérieure*'ünü ne derin bir incelikle dile getirmişti! [...] Şiir kitabına, muhakkak ki birkaçını daha ekleyebilirdi, fakat ince, titiz zevki, kritik zihniyeti, öyle sanıyorum ki, hep daha mükemmeli istediği için, daha fazla şiir yazmadı..." (Evrin, 1968, s. 7).

Şiirde ısrarcı olmayışını mükemmeliyetçi anlayışına bağlayan Evrim, aynı zamanda Sabri Esat'ın yalnızlığından söz açarak onun iç dünyası hakkında da ipuçları sunar. Buradan hareketle şairin yaşam ve duyuş tarzında vurgulanan hassasiyet unsuru, uzmanlık için psikoloji alanını tercih etmesiyle de ilişkilendirilebilir. Sabri Esat'ın şiir üzerine düşünen bir şair olduğunu göstermesi bakımından, sözü edilen mükemmeliyetçi tavrın ilk belirtisi, *Yedi Meşale*'nin ilk şiirinde kendisini göstermiş gibidir. Daha önce, poetik tutumlarına kimi zaman sadık kalamadıkları ifade edilen grubun "Mukaddime"de belirttikleri

"Yazılarımızı tetkik ediniz; kendi dar hususiyetlerimize, aşkımıza, sevinç ve kederimize ne kadar az yer verilmiş olduğunu göreceksiniz. Hem artık bugünkü nesil hislerin aynen terennümünden zevk almıyor. Mesela ıstırabı niçin bir kahkaha şeklinde anlatmayalım. Bazen öyle tebensümler vardır ki en derin hıçkırıklardan fazla elem ifade ederler" (Siyavuşgil vd., 1928, s. 3) ibaresinin adeta bir şiir hâlinde yansıması olarak sayılabilecek "Kukla Oyunu", diğer bir deyişle *Yedi Meşale* kitabının açılış şiiri, Sabri Esat'a aittir:

KUKLA OYUNU

Kuklacı-Genç

-Efendiler başlıyor; başlıyor efendiler!

Sahnemize bakarak hayatı beğendiler

Saltanatı önünde bugün baş eğdiklerin.

Sen de seyret; senin de dağılsın bu kederin.

Halk ızdırabı şeytan görmüş gibi taşıyor.

Başlıyor efendiler; efendiler başlıyor.

Neden hıçkırıyorsun? Tükendi mi kahkahan?

Bir parça neş'eyi sev; bir parça hayata kan!

Gam çekenler güldükçe elem de yavaşlıyor [...]

"Kukla Oyunu" adlı şiir, Sabri Esat'ın halk edebiyatı türlerine göndermesi olan bir metindir.³ Sahneyi, toplum hayatının bir yansıması gibi gösteren ve kuklayıcıya da

³ Yazarın halk edebiyatı sahası içinde değerlendirilebilecek *İstanbul'da Karagöz ve Karagöz'de İstanbul* (1938), *Folklor ve Millî Hayat* (1943), *Türk Halk Şiirinde Tabiat* (1943) gibi çalışmaları

izleyicileri eğlendirmek görevi yükleyerek *ağlanacak hâle gülmek* teması etrafında kurulan metinde vurgu, ilginç bir şekilde, işaret edilen bu eleştirel tavrın üzerine toplanmamıştır. Metnin neredeyse tamamına yayılan keder / neşe karşıtlığı, ses ve söyleyiş bakımından öne çıkarılmış mısralarla okuyucuya hatırlatılmaktadır. Şiirin öznesi, neşeden yanadır. Özellikle “Gam çekenler güldükçe elem de yavaşlıyor” dizesinde somutlaştırılan duygu hâli, bugün hemen herkesin üzerinde uzlaşabileceği, kederli bir ruh hâlinin insan psikolojisi üzerine olumsuz etkiler bırakabileceği gerçeğini işaret etmektedir. Bu durum, tam da *Yedi Meşale*’nin Mukaddimesindeki, “Bazen öyle tebensümler vardır ki en derin hıçkırıklardan fazla elem ifade ederler” cümlesini hatırlatmaktadır. Amaç kederi ortadan kaldırmak / yok saymak değildir. Yalnızca onu hafifletmenin, ifade edebilmenin yolu gülme eylemine bağlanmıştır. İnsan psikolojisinin fizyolojisiyle olan ilişkisi gözetilerek okunduğunda, mensup olduğu grubun poetik tutumunu gerçekçi bir önermeyle işaret eden şair, ironik bir söylemi gözetmektedir. Şiirin son iki birimi şu dizelerden oluşur:

-Çek ipleri kuklacı, çek ipleri kuklacı!
Ne dertlerimi dinle, ne gözyaşıma acı...
Bu bezgin hayatımın bence yok hiç değeri!

Sen çek ipleri durma, güldür efendileri...
Kuklanın taklasına gülen bu efendiler,
Kukla sahnesindeki hayatı beğendiler! (Sabri Esat vd., 1928, s. 7-8)

Söylemdeki ironinin iki yönü bu son iki birimde belirir. Birincisi, şiiri söyleyen kişi konumundaki şair-özne, gülmenin gam ve kederi azalttığını düşünmesine rağmen, kendi dertlerinden bezmiş ve hayatını değersiz görmektedir. İkincisi; sergilenen kukla oyununun neticede bir *oyun* olduğunun bilincindedir. “Efendiler” kelimesiyle işaret edilen toplum –daha doğru bir ifadeyle toplumu oluşturan bireyler- bu *oyuna* kandıklarından ötürü eğlenmekte, sergilenen hayatı beğenmektedirler. Dolayısıyla onların bilincinde davranışlarını olumlu yönde düzeltmek (örneğin neşeli olmak) yerine kendilerine gösterilene kanmak eğilimi vardır. Böylelikle oyun, kanmak ve gülmek arasında yapay bir ilişki kurulmuş, metnin arkasına saklanan toplumsal eleştiri, bu ilişki üzerinden ifade edilmiştir.

Sabri Esat, “Folklor ve Psikoloji” adlı yazısında bireyin psikolojik durumuyla toplum psikolojisinin arasındaki ilişkiyi şu cümlelerle belirler:

[...] mademki ruhî hadiseler herhangi bir camiaya mensup olan ferдин şuurunda vukua gelmekte ve ferdi şuur da maşerin uzak veya yakın tesiri altında bulunmaktadır,

bulunmaktadır. Buradan hareketle Sabri Esat’ın halk edebiyatı ve türlerine karşı bilinçli bir ilgi duyduğu söylenebilir.

o hâlde ferdî zannettiğimiz zihin hâllerinin birçoğu, hakikatte içtimaî bir davranıştan başka bir şey değildir” (1940, s. 64).

Dolayısıyla, *Yedi Meşale*'nin açılış şiiri olan “Kukla Oyunu”nda hem grubun poetik tutumunu hem de bireyin ve içinde yaşadığı toplumun belirgin psikolojik özelliklerinden birini işlerken, bunu halk kültürüne ait unsurlarından hareketle yapması, şairin şiiri üzerinde psikoloji biliminden gelen dikkatlerle düşündüğünün bir göstergesi hâline gelir.

Psikolojik İzlenimlerin ve Tıbbî Durumların Şiire Kaynaklık Etmesi

Sabri Esat'ın şiirlerinde dönemindeki şairlerden daha farklı imajlar kullandığı göze çarpmaktadır. Bu farklılık, şairin şiir dilinde orijinalliği gözettiğini göstermekle birlikte özellikle erken Cumhuriyet devrindeki bazı şairlerde görülen belirli bir temayı takip etme gayretinden uzaktır. Sabri Esat'ın şiirlerini tanıtan bazı tematik unsurlar vardır; ancak onun şiir dilinin öne çıkan özelliği çeşitli kavramlar ve durumların değil, bunların şair-özne oluşturduğu izlenimlerin işlenmesidir. Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri*'nde sözü edilen orijinalliğe değinmiş; ancak bunu bir konuda derinleşmeyi engelleyen bir tutum olarak eleştirmiştir:

“Bu daima yeni, orijinal ve hayret vericiyi arama, hiçbir şeyi derinleştirmeden oradan oraya atlayış, muayyen bir mizaç ve karaktere tekabül eder. Sabri Esat'ın şiir dışı çalışmalarında da aynı temayül görülür. Muayyen bir mesele üzerinde derinleşmeyen bu zekâ, şairlikten âlimliğe, oradan konusu her gün değişen gazete fıkraçılığına geçmiştir” (1988, s. 61).

Şair, bu çalışmada özellikle dikkat çekilmek istenen psikolojik izlenimlere ve tıbbî terim ve dikkatlerin kullanımına dair en belirgin örneklerinden birini “Şiiryanlar ve Veritler” başlıklı şiirinde verir. Şiir, ilkin *Muhit* dergisinde yayımlanmış, sonradan *Odalar ve Sofalar* adlı kitabına alınmıştır. İlk bakışta adıyla bile dikkat çeken metin, taşıdığı göstergesel değer açısından da dikkate değerdir:

ŞİRYANLAR VE VERİTLER

İçimde dolaşıyor ateşsiz bir tren:
Kalbime ıslak kömür renginde kan getiren
Birbirine eklenmiş uzun bir katar gibi.

Tekerlekler dönüyor, esniyor bütün yaylar;
Bir sapan izi gibi arkada kalan raylar
Sürünüyor tirenin ardından koşar gibi.

Yolun öbür ucunda iki fener yanıyor:
Son kampana çalındı, kapılar kapanıyor;
Hey! Yok mu bu trene geç kalanlardan giren?

Derisi süslü daldal bir yangın nakışı ile
İçi ışıkla dolu bir yılan akışı ile
İçimden yeni kalktı pırıl pırıl bir tren...

Korkuyorum, bıkaçak yük taşıya taşıya;
İki dağdan iki sel gibi karşı karşıya
Akan bu iki katar, artık son günlerinde.

Sıkıntıdan sarınca bir gün saçımı aklar,
İki azgın deve gibi o gün çarpışacaklar;
Bir kör lamba altında ve son makas yerinde. (*Muhit*, S. 30, 1 Nisan 1931, s. 7)

Erken Cumhuriyet döneminde faaliyet gösteren ve eserlerinde bireyin iç dünyasını işlemeyi öncelleyen şairlerin ihtiyarlık ve ölüm temasına sıklıkla başvurdukları bilinmektedir. Ne var ki “Şiryanlar ve Veritler”, bu temayı işleyiş biçimi bakımından bireyin iç dünyasını işleyen şairlerin takip ettiği idealist söylem özelliklerinden epeyce uzaktır. Ölüm ve dirim karşıtlığının atardamar ve toplardamarların insan vücudunda yürüttüğü faaliyetler üzerinden kurgulandığı bu metin yapı, ses ve söyleyiş bakımından Sabri Esat’ın sade dille sürdürülen saf şiir anlayışındaki konumuna, diğer bir ifadeyle Yedi Meşalecilerin şiirlerindeki üsluba, göre pek farklı değildir. Farklı olan, işlenen temanın şiir dilindeki nesnel bağlaşığını teşkil eden imaj ve bu imajın kaynağıdır. Atardamar ve toplardamardan şiirde söz etmek, hatta bunu şiirin adına taşımak, şair öznenin bilincindeki dünyevi bir dikkatin göstergesi olarak yorumlanabilir. Ölüm kavramını, örneğin kış mevsiminin tasviri ile anlatmak yerine, insan vücudunda durmadan çalışan bu iki damar grubunu birer trene benzeterek anlatmak arasındaki fark, şiirin dünyevi zihniyetle kurduğu ilişkiyi de belirler. Dünyevî zihniyetle kurulan bu ilişkinin tıbbî terimlerle belirginleştirilmesi, imaj dünyasının oluşumunda kendisini gösteren bir etkenin de göstergesidir. Dikkat, tıbbî bir disiplin olan anatominin kavramsal değerlerini şiire transfer etmiştir.

Odalar ve Sofalar’da kendisine yer bulamayan “Deniz Tutması” adlı metin, yalnız Sabri Esat’ın değil diğer Yedi Meşalecilerin de sıklıkla görüldüğü *Servet-i Fünun: Uyanış* adlı dergide yayımlanmıştır. Köklü geçmişi ve Cumhuriyet’in ilanından sonraki süreçte yenilenen kimliğiyle dönemin önemli yayın organlarından sayılan *Uyanış*’ta, özellikle şiirle yer almak hem kanon tarafından kabul görmenin hem de popülerlik kazanmanın bir göstergesi olarak okunabilir:

DENİZ TUTMASI

İslanmış bir yelken kokusu geldi
Denizden, denizden yine denizden
Küpeşte alçaldı, sular yükseldi;
Bir martı atladı üzerimizden.

Uzakta, kül rengi bir ıslak ada;
 İçinde, denizin çarpıntıları.
 Unut gözlerini artık kapa da
 Arkamızda kalan o martıları.

Üşütme kendini uyuyacaksan,
 Yün battaniyene iyi sarın da
 Ne olur uyusan, su gibi aksan
 Bu rahat koltuğun hasırlarında.

Böylece örtülü göğsüne kadar,
 Kulak ver rüzgârın gelen sesine
 Sürünüp geçiyor ağır bulutlar,
 Vapurun çırpınan tentesine.

Yorgunsun; ellerin ne kadar sıcak
 Hızlı, hızlı nefes aldıkça vapur,
 Kapa gözlerini, seni yaracak
 Paslı demirlerde parlayan yağmur.

Böyle çırpındıkça, sen terledikçe
 Gözlerin bir tatlı renkle eriyor,
 Bir yelpaze gibi düşüyor gece;
 Alnında bir küme saç ürperiyor.

Korkma: Sana yakın bir köşedeyim,
 Dalgalar ıslatmaz yanan derini
 İstiyorum yalnız ben işiteyim,
 Mırıltılarını, nefeslerini. (*Servet-i Fünûn-Uyanış*, S. 1690-5, 3 Ocak 1929, s. 71.)

“Deniz Tutması” adlı metin, sembolist şiirin sık kullanılan imaj unsurlarından biri sayılabilecek *gemiyle yolculuk* üzerinden kurgulanmıştır. Şair-öznenin âşık olduğu kişiyle birlikte çıkmak istediği bir yolculuğun hayali biçiminde tasarlanan metin, dışavurumcu söylem özellikleri taşımaktadır. Deniz, sonsuzluğu simgelemesi bakımından yerli yerindedir; ancak şair-öznenin geri kalan unsurları ifade ediş biçimi sembolist şiir zevkine ayrılr. Sevgilinin durumu başta olmak üzere şiirde yer bulan mekân ve eşyalar birtakım hastalık hâlleri (kül rengi, üşüme, yorgunluk, hızlı nefes alma, çırpınma, terleme vb.) ile ilişkilendirilmiştir. Şair-öznenin sevgilisinin yolculuktan veya artık geride bırakılan hayattan ötürü duyduğu kaygıyı ifade etmek için kurulan bu ilişkiler, varılmak istenen hedefi de bulanıklaştırmaktadır. “Uzakta, kül rengi bir ıslak ada” söz grubu ile vurgulanan bulanıklık ve belirsizlikten kurtulmanın yolu, “Kukla Oyunu” adlı şiirdeki duygu hâline benzer şekilde “unutmaya” ve “rahatlamaya” bağlanmıştır. Şair-özne, son birimde sevgilisinin yanında olduğunu ve

yalnız onu dinlemek istediğini ifade ederek, korkuyu öteleyer. Böylelikle sevgilisinin bilincini de kendisinininki gibi kaygıdan uzak bir seviyeye çekmek istediğini gösterir.

Sabri Esat'ın psikolojik izlenimleri ve bu izlenimleri ifade etmede kullandığı dışavurumcu tavrı *Meşale*'de yazdığı ilk şiirlerden itibaren hissettirdiğini söyleyen Behçet Necatigil, yalnızca şairin değil tüm Yedi Meşalecilerin Türk şiirinde özel bir yeri olduğuna dikkat çekerken şu sözleri sarf eder:

“Sabri Esat, o “Maslûb” şiirini ne “Yedi Meşale”, ne de “Odalar ve Sofalar” kitabına almış, kitap dışı bırakmıştı. Şiiri herhalde *Meşale* dergisinde okumuş olmalıyım; unuttum şimdi. Ve onlar, Muammer Lütfü ve Vasfi Mahir bir yana, iyi şairdiler; yani Yedi Meşale’ciler. Demir pençeyle, kadife eldivenle yazanları vardı; içli sıcak ezgilerin yanında sert haykırışlar da duyuluyordu. Fakat genellikle pastel renkler kullanarak resim yapmaktan hoşlanıyorlar, ekspresyonizmi ve pitoreski iyi biliyorlardı. Kısa sürdü şiire tutkunlukları; ama şiirimize kattıkları özel hava er geç belirtilecektir” (1968, s. 4).

Varlık dergisinin Sabri Esat'ın ölümü üzerine yayımladığı özel sayıda yer alan bu yazıda, Necatigil'in “demir pençe ve kadife eldiven” benzetmesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte Sabri Esat'ı özellikle “Maslûb” adlı şiiriyle hatırlaması, tesadüf değildir. Şairin şiir kitabına alınmayan bir başka metin olan “Maslub”, bir ölünün bilinci üzerinden kurgulanan psikolojik izlenimlerle okur karşısına çıkar ve bu yönüyle egzotiktir:

MASLÛB

[...]

Nöbetçiler nerdeyse surlardan inecekler...

Kuleden esner gibi yayılırken son boru,

Biri, geniş meydanda yollardan yolcu bekler.

Bu adam işitemiyor saatlerin sesini;

Şehrin ortaya direk çakılmış meydanında

Bekliyor yolcuların yollardan dönmesini.

Damlara yuva kuran iri kanatlı kuşlar,

Bir demir halka olup dolaşiyor yanında,

Acaba, kimler onu burada unutmuşlar?

Loş duvarlarda birer kedigözü yanyor:

Bakın geniş meydanda yolcu bekleyen adam,

Kırılmış bir dal gibi rüzgârla sallanıyor.

Böyle bekler aç kalmış köpekler sahibini:

Bu, kaldırıma doğru başını eğen adam,

Dönmüş avurtlarıyla kemiriyor ipini. (*Meş'ale*, S. 1, 1 Temmuz 1928, s.7)⁴

“Maslûb”, kelime anlamından da anlaşıldığı üzere, asılarak idam edilmiş bir mahkûmun resmedildiği bir şiiirdir. Şair-özne kendisini tüm olan biteni uzaktan izleyen bir anlatıcı olarak konumlandırmış, dış dünyayı tasvir ettikten sonra odağını *maslûba* yaklaştırmıştır. İlgi çekici olan, yaşama isteğinin idam edilmiş bir kimsenin öldükten sonraki bilinci üzerinden kurgulanmış olmasıdır. İzlenim anlatıcıya aittir; ancak düşünceler maslûbun bilinci üzerinden dile getirilmiştir. “Unutulmuş”, “geniş meydana yolcu bekleyen”, “avurtlarıyla ipini kemiren” ibareleriyle betimlenip “aç kalmış bir köpek”e benzetilen ölü, boyuna geçirilmiş bir idam ipinin tasmaya bağlanmış bir hayvanı hatırlatması vesilesiyle, anlatıcıya ölüm ve dirim karşıtlığını hatırlatmaktadır. Böylelikle şair-öznenin zihni, edindiği izlenimler üzerinden ölüye aktarılmış olur.

Ölüm düşüncesini farklı bir bakış açısıyla, kendi hayatına son veren bir kişinin şair-özne oluşturduğu izlenimler üzerinden, işleyen bir diğer şiiir “İntihar” adlı metindir. *Odalar ve Sofalar*'da yer alan “İntihar”, *Yedi Meş'ale*'nin poetik tutumundan uzak olmakla kalmaz, aynı zamanda kanlı ve karanlık bir atmosfere de sahiptir:

İNTİHAR

Çürük bir meyve gibi kanla dolunca için
Göğsünde çarptığını duyunca bir çekicin,
Hırsıyla kemireceksin bir bıçağın sapını

Yere düşünce vinçten bir balya gibi
Ağzından inilti akacak salya gibi
Komşuların duymasın haydi kapa kapını

Ölü bir kurdu nasıl çıkarırlarsa ininden
Yarın seni bekçiler ayıracak evinden
Odanda dolaşacak ayak izleri kandan

Çarpacak parmaklığa sedyeden taşan omzun
Yuvarlanan bir iplik yumağı kadar uzun
Bir damla kan inecek merdiveni arkandan.

Söyle, dostların varsa gidip çağırayım mı?
Yoksa yavaş gitsinler diye bağırayım mı?
Düşecek kaldırıma yanağından son yaşlar

⁴ *Meş'ale* Dergisinin Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı içindeki yerini değerlendiren ve seçme metinler içeren bir çalışma için bkz. Kurt, Mustafa & Apaydın, Dinçer (2013). *Meş'ale dergisi* (1928). Kurgan Edebiyat.

Kapat, eğer aralık kalmışsa gözlerini
İstersen aç göğsünün açık kalan yerini
Aç da görsün yararı evlerden taşan başlar. (Sabri Esat, 1933, s. 31-32)

İntihar olgusu, psikologların yakından inceledikleri sorunlardan biridir. Psikolojiye ilgi duyan bir şairin, intiharı şiirde konu edinmesi okur açısından daha da merak uyandırıcı bir hâle gelebilir. Sabri Esat, bu şiirinde intihar etmiş bir kimseyi izliyor gibi görünen bir şair-özne kurgulamıştır. Ne var ki şair-özne, bu kimsenin intihar ânına tanıklık etmez; şiirdeki anlatıma bakılacak olursa, bu ândan sonra artık cansız bedeniyle karşılaştığı kişi üzerinden, olan biten hakkında zihninde oluşan izlenimi, intihar eden bu kişinin ölü bilincine seslenerek aktarmakta, olayı geriye doğru okumaktadır. Şiirin başında ve sonunda yer alan “içi kanla dolmuş”, “göğsü yaralı” benzetmelerinden hareketle, intihar eden kişinin gizli, dışarıdan fark edilmeyen birtakım sorunları olduğu anlaşılmaktadır. Hayattayken sorunları gizli kalan bu kişinin ölümünün de gizli olması konusunda salık veren şair-özne, tavrını “komşuların duymasın haydi kapa kapını” dizesinde belirginleştirir. Bununla birlikte şiirin sonunda yer alan, “Aç da görsün yararı evlerden taşan başlar” ibaresi, onu hayattayken *izleyip* hiçbir derdine müdahale etmeyen toplumu *suçlar* gibidir. İntihar olgusunun kendisi hakkında hiçbir şey söylemeyen bu şiir, hüznün ve insanın hayattaki yalnızlığının dramatikleştirilmesinden ibaret görünmektedir. Bununla beraber şiirin arka planında ilginç bir benzerlik yer almaktadır. “Göğsünde çarptığını duyunca bir çekicin”, “Çarpacak parmaklığa sedyeden taşan omzun”, “Bir damla kan incek merdiveni arkandan” dizelerinde bulunan ifadeler, şiirdeki duygu hâlini işlemesi bakımından mecazi anlamda kullanılmıştır. Bu ifadeler gerçek anlamda düşünülürse, otopsiyi de hatırlatır. Şiirin ardına gizlenmiş bir otopsi benzetmesi hem intihar eden bir kişinin bedeninin gerçek anlamda yaşayacağı bir süreci işaret etmesi bakımından hem de şair-öznenin geriye doğru okuduğu bu intiharı vurgulaması bakımından uyumludur.

Hemen her tür hastalıkta karşılaşılan bir fizyolojik bozukluk olarak değerlendirilebilecek halsizlik durumu, *Odalar ve Sofalar*'daki şiirlerden birinin hem konusu hem adıdır:

HALSİZLİK

Bir tulumba işliyor avluda kesik kesik,
Duyuyorum kanımın ağdalaşan yerinde
Islak bir muşambayı andıran bir serinlik

Sessizce fısıldıyor kulaklarıma oda
Evin ne söylenirse gizli köşelerinde;
Bir tulumba işliyor kesik kesik avluda.

Saymaktan yorulunca tavan tahtalarını
Başımı yastıklara gömerek gizliyorum,
Serin bir ilaç gibi bekliyorum yarını.

Böyle ağırlaşınca gözkapaklarım terden
Yüzümü çarşafırlara sürüp temizliyorum,
Kendi kokum geliyor burnuma şiltelerden.

Böyle kendi ruhumdur yayılan her tarafa,
İçimden bir yelkenli kayboldu gide gide
Gövdem kırık bir tekne resmediyor çarşafa.

Kendimi sanıyorum bir yelkenli gemide,
Beni saracak gibi perdeler genişliyor.
Avluda kesik kesik bir tulumba işliyor. (Sabri Esat, 1933, s. 15-16)

Şairin iç dünyasını ve yalnızlığını sembolize eden bir mekân olarak kurguladığı *oda*, metinlerinde sıklıkla kullandığı, hatta şiir kitabına ad olacak kadar benimsediği bir unsurdur. “Halsizlik” şiirinde de bir odada, dış dünyayı dinleyen bir şair-özne kurgulanmıştır. “Avluda kesik kesik işleyen tulumba” imajı ile bütünleştirilen vücuttaki kan dolaşımı, imajın kararsız atan bir kalbi simgelediğinin habercisidir. “Sabri Esat için mekân ve içindeki eşyalar, soluk alan, sarmalayan hatta konuşan, hareket eden birer canlı gibidir. Bu bakımdan o mekânda yaşayan için mekân, dertlerin ve sevinçlerin barınağı değil, bizzat onlara ortak olandır.” (Fedai, 2009, s. 1247). Mekânla bütünleşen şair-öznenin bilinci, “yarımı bir ilaç gibi beklediğinden” söz eder. Dolayısıyla halsizlik durumu, içinde bulunulan oda ile tümleşiktir. “İçimde bir yelkenli kayboldu gide gide” dizesi, şair-öznenin halsizliğin bedenine izin vermemesine rağmen zihninin sözü edilen odanın dışında, sağlıklı ve özgür olduğunu düşündürür. Şair-özne, “kendisini bir yelkenli gemide” sandığı müddetçe *iyidir*. Odadaki perdeler, geminin yelkenlerini böylelikle çağırıştırır.

Daha geniş bir *odanın*, hasta psikolojisi açısından duyumsandığı bir başka şiir “Yatakhane ve Saatler”dir. Bireyin iç dünyasının ve psikolojik durumunun yansıması için kullanılan *oda* kavramının genişletilerek kamusal bir alan olan yatakhaneye dönüştürülmesi, hemen hemen tüm hastaların ve hasta hissedenlerin kolektif şuurunu eşitleyerek ifade etmektedir:

YATAKHANE VE SAATLER

Beyaz perdeler gibi gerilince dört duvar,
Uzun koridorlarda boğulur bir canavar;
Kesik bir nabız gibi ses verir yatakhane.

Bir hayal yaşatmaktan gözlerim yorulunca,
İçimde bir eskimiş zembek burulunca,
Uzak bir saat vurur dokuzu tane tane...

Çanlarını sallayan bir kervan hâlinde bu
Gözetler bir kulenin en ucundan gurubu;
Damlarda kuşlar gibi birikirler gittikçe.

Tavanın bir ıslanmış renkle büyür kirleri,
Sıksa kollar hâlinde karyola demirleri
Kımıldar saatlerin sesini işittikçe.

Bir köşede duyarken bu dilsiz tan tanları
Sessiz, uyandırmaktan korkarak yatanları,
İçimdeki zemberek bir gece boşanırsa...

Ne bir örtü isterim ne de süslü bir çelenk,
Kanı benim kanımdan, ruhu benimkine denk,
Üstüme serpin bu tok seslerden ne kalırsa... (Sabri Esat, 1933, s. 35-36)

Yine “beyaz perde” imajı ile açılan şiir, bu kez dış dünyadaki bir nesneye (yelkenliye) referansta bulunmak yerine, içinde bulunulan mekânın izole edici ve özneyi dış dünyadan ayıran bir özelliğini yansıtır. Resmedilen yatakhane, hastanelerin servislerini hatırlatır niteliktedir. Dolayısıyla şair-öznenin de bu serviste yatan bir hastanın psikolojisiyle konuştuğu düşünülebilir. “Uzun koridorda boğulur bir canavar” dizesiyle verilen duygu hâli, hastanede bulunan diğer hastaların çektikleri acının özneye ne hissettirdiğini gösterir. Hasta, bu atmosfer içinde bulunduğu ortamın eşya ve seslerini hayallerine kaynaklık edecek birer göstergeye dönüştürür. Özellikle “tavanın izlenmesi” eylemiyle öne çıkarılan dördüncü birimde, “karyola demirlerinin kımıldaması” ifadesi, hastanın bulunduğu ortamın rahatsızlığını ve boğuculuğunu göstermesi bakımından çarpıcıdır. Metnin son iki birimi, mekânın ve hastanın psikolojisinin tasvirinden ayrılarak, yeni bir durumu hazırlar. “Zembereğin boşalması” söz grubuyla ifade edilen, hastanın kendi yaşamına son verme düşüncesidir. Bunu yaparken “diğer yatanları uyandırmaktan korkacak” kadar ince davranan şair-özne, hiçbir merasim istemediğini; yalnız kendisi gibi duyan ve hisseden, dolayısıyla kendi hâlinde en iyi anlayacağını düşündüğü diğer hastaların seslerini duymak ister. “Kanı benim kanımdan, ruhu benimkine denk” dizesiyle hastaların hem fizyolojik hem de psikolojik durumunu benzeştiren şair-özne, hasta bir insanın hissedeceği temel duygulardan yalnızlığı bu şekilde ortadan kaldırmayı hedefler. Bu metinde de psikolojik bir izlenimin, hastane atmosferi ve terimleri üzerinden aktarıldığı görülmektedir.

Psikolojinin temel olgularından *katarsis* kavramının tematik olarak işlendiği bir şiir, “Temizlik”tir. Şiirde ifade edilen duygu hâli aynı zamanda şair-öznenin, alıntılanan diğer metinlerle birlikte düşünüldüğünde, sanat eserine bakışı hakkında da ipucu vermektedir:

TEMİZLİK

Bir söğüdün altında, yapayalnız, diz çökerek,
İçimi bir çamaşır gibi yere dökerek
Yıkamak istiyorum bir nehrin sularında

Öğle vakti sığağın suya dalınca eli
Şemsiye kadar geniş bir söğütle gölgeli
Bir nehrin kenarında, bir nehrin kenarında

Yıkamak istiyorum içimi bu sularla,
İçim ki susuzluktan bağı çatlak bir tarla,
Kökünden kopartılmış bir asma kadar susuz.

Haydi, duydukça nehrin köpüklü nefesini,
Beklemeden suların kuruyup gitmesini
Haydi, kurbağalar gibi, dertlerim, soyununuz.
[...] (Sabri Esat, 1933, s. 41-42)

Yukarıda örneklenen şiirlerde karşılaşılan tüm bu psikolojik izlenimlerle tıbbî terim ve durumların Sabri Esat'ın şiirinde yer bulmasının onun ilgi ve uzmanlık alanına dair mizacını inşa eden deneyimlerden kaynaklandığı söylenebilir. Zira şairin kendisi de edebî metinde deneyimin yerine inanmakta ve edebî eserin incelenmesinde her ne kadar öznel bir tutum olarak kabul görse de bireyin psikolojisinin de gözetilmesi gerektiğini savunmaktadır:

“Görülüyor ki eserin edebî vasıf ve pâyesi, muayyen bir devir ve cemiyette yaşayan muhataplarının ruhî ve bilhassa hissî davranışların vasatîsi de eser hakkında, hiç olmazsa muayyen bir zaman için muteber bir kıymet hükmü oluyor. Eserin edebî pâyesini tayin eden bu sübjektif intibaların tekevvününü tetkik etmek ve bu oluşta yaş, mizaç, karakter ve şahsiyetle devir ve muhitin paylarını araştırmak, ilmî edebiyat tetkiklerinin hareket noktasını teşkil edecek kadar mühimdir” (Siyavuşgil, 1949, s. 464).

Sonuç

Edebiyat tarihinde asıl mesleği hekimlik olan şair ve yazarların hemen her devrede eser verdiği görülebilmektedir. Sözü edilen sanatçılar, kimi zaman tıp formasyonundan gelen deneyim ve birikimlerini eserlerine aktarmış, özellikle hastalığın insan psikolojisinde yarattığı patolojik durumu önceleyerek, metinlerini meydana getiren çatışma unsurlarını güçlendirmişlerdir. Edebiyat ve tıp arasındaki ilişki, çoğunlukla bu aktarımın mahiyeti üzerinden kurulur. Hangi hastalığın ne ölçüde gerçekçi bir şekilde anlatıldığı, hangi hastalıkların eserlerde yer bulduğu ve eserin yapısında hangi işlevde kullanıldığı; bu hastalıkların anlatımında kullanılan kavram ve

terimlerin nasıl seçildiği, edebiyat ve tıp ilişkisi üzerine yapılan çalışmalarda çoğunlukla temas edilen unsurlardır. Mesleği hekimlik olan Cemil Süleyman, Cenap Şahabettin gibi edebiyatçılar, eser verdikleri dönemin edebî cereyanları içinde işlevsel rol üstlendiklerinden metinlerinde çoğunlukla hekim kimlikleriyle anılacak ölçüde iz bırakmamış kişilerden sayılabilir. Bununla birlikte bir tıp eğitimi almamış olmasına karşın küçük yaşta geçirdiği rahatsızlıklardan ötürü hastane ortamına aşına olan Peyami Safa gibi yazarların eserlerinde, şaşırtıcı ölçüde isabetli tıbbî terim ve kavramların yer bulduğu görülebilir. Türk edebiyatının yakın tarihinde, yarım bıraktığı tıp eğitimine rağmen buradan edindiği dikkatleri şiire taşıdığı bilinen şair, küçük İskender'dir.

Sabri Esat Siyavuşgil her ne kadar bir hekim olmasa da tıp dünyasıyla belki de en yakından ilişkili bir sosyal bilim sayılabilecek psikoloji alanında uzmanlaşmıştır. Bu ilgi ve uzmanlık alanında kazandığı sezilen bazı dikkatleri, şiirini kuran temel unsurlardan biri hâline getirmiştir. Bu unsurların içinde hem psikolojik izlenimlerin hem de bu izlenimleri aktarma vasıtası gören birtakım tıbbî terim, kavram ve durumların bir arada yer alması, her iki disiplinin arasındaki sıkı ilişkinin de bir göstergesi olarak okunabilir.

Özellikle ölüm ve dirim başta olmak üzere, çeşitli karşıtlıklar üzerine kurduğu şiirlerinde tıbbî kavram, durum ve terimlerle psikolojik izlenimlere yer verdiği görülen Sabri Esat, duyuş tarzı bakımından her zaman içinde değerlendirildiği Yedi Meşale grubundan bir yönüyle ayrılır. *Yedi Meşale*'nin çıkışında belirttiği poetik tutumuna sadık kalan bir şair olması; bireyin iç dünyasındaki problemlerin anlatılması sırasında, insan psikolojisinin sağlıklı çalışma prensibini de gözeterek, neşeden ve hayalden yana tavır takınması onu ayrı kulan özelliklerdendir. Bununla birlikte karanlık bir atmosfere sahip olan şiirlerinde de psikolojik izlenimlerin ağır bastığı, kurguladığı figürün bilinci içinden orijinal benzetmelerle bir söyleyiş kurduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Çalmaz, Fatih (2013). *Cumhuriyet'in kurucular kuşağından bir aydın: Sabri Esat Siyavuşgil*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Mehmet Can (2008). *Türkiye'de şiir dergileri şairler mezarlığı (1909-2008)*. Hayal Yayınları.
- Evrin, Selmin (1968). Hocam Sabri Esat Siyavuşgil ve onun iç dramı, *Psikoloji Çalışmaları*, (7), 6-10.
- Fedai, Özlem (2009). Ziya Osman Saba ve Sabri Esat Siyavuşgil'in şiirlerinde aidiyet duygusu ve mekân düşüncesi. *Turkish Studies*, (4/8), 1229-1252.
- Kaplan, Mehmet (1988). *Şiir tahlilleri 2 – Cumhuriyet devri Türk şiiri*. Dergâh Yayınları.
- Kurt, Mustafa & Apaydın, Dinçer (2013). *Meş'ale dergisi (1928)*. Kurgan Edebiyat. [Moralı], Rifat Ahmet & H. Süruri vd. (1931). *Yediveren*. İtimat Matbaası.
- Necatigil, Behçet (1968). Bendeki Sabri Esat. *Varlık*, (728), 4. [Siyavuşgil], Sabri Esat (1928). Maslûb. *Meş'ale*, (1), 7. [Siyavuşgil], Sabri Esat & [Nayır] Yaşar Nabi, vd. (1928). *Yedi Meş'ale*. Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi. [Siyavuşgil], Sabri Esat (1929). Deniz Tutması. *Servet-i Fünûn-Uyanış*, (1690-5), 71. [Siyavuşgil], Sabri Esat (1931). Şiryanlar ve Veritler. *Muhit*, (30), 7. [Siyavuşgil], Sabri Esat (1933). *Odalar ve sofalar*. Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi. Siyavuşgil, Sabri Esat (1940). Folklor ve edebiyat. *Psikoloji ve Terbiye Bahisleri*. Bürhaneddin Matbaası. Siyavuşgil, Sabri Esat (1949). Psikoloji ve edebiyat I. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 3, (3-4), 449-476.